

LAGAUMHVERFI SJÁLFBÆRNI Í MÓTUN

EVA MARGRÉT ÆVARSDÓTTIR, LÖGMAÐUR HJÁ
LEX LÖGMANNSSTOFU OG RÁÐGJAFI Í SJÁLFBÆRNI.

Nýverið birtust fréttir í helstu viðskiptafréttamiðlum þess efnis að yfirvöld í Þýskalandi hafi gert húsleit hjá Deutsche bank og eignastýringarfyritækjunu DWS, sem er hluti af samstæðu Deutsche bank. Húsleitin var gerð vegna gruns um að upplýsingar sem DWS birti um fjárfestingar sínar árið 2020 væru villandi. Samkvæmt fréttunum setti fyrirtækið fram fullyrðingar í ársskýrslu sinni um að meira en helmingur fjárfestinga þess væri byggður á svokölluðum UFS viðmiðum. Í ársskýrslu þeirra ári seinna hafði þetta hlutfall lækkað verulega. Málið hefur vakið mikla athygli en forstjóri DWS sagði af sér sama dag og húsleitin var gerð.

Umræða um grænþvott („greenwashing“) eins og grunur er um hjá DWS hefur aukist samhliða aukinni áherslu á sjálfbærni hjá fyrirtækjum, fjárfestum og almennt í samfélaginu. Grænþvottur felur í sér að villandi eða rangar upplýsingar eru gefnar um frammistöðu fyrirtækis eða vöru og er ætlað að gefa til kynna að starfsemi fyrirtækisins í umhverfismálum, eða umhverfisvænir eiginleikar vöru, séu meiri eða betri en efni standa til.

Hugtakanotkun – sjálfbærni, samfélagsábyrgð eða UFS

Hugtakanotkun í sjálfbærni hefur þróast töluvert á síðustu árum. Einnig hefur verið vísað til sjálfbærni sem samfélagsábyrgðar eða samfélagslegrar ábyrgðar. Á ensku hefur hugtakið „Corporate Social Responsibility (CSR)“ og „Corporate Sustainability“ þróast yfir í „sustainability“ og „Environmental, Social, Governance (ESG)“. Það síðastanefnda hefur verið þýtt sem umhverfi, félagslegir þættir og stjórnarhættir (UFS) og vísar það til þess hvernig fyrirtæki og fjárfestar leggja mat á og samþætta umhverfisleg

og félagsleg áhrif af starfsemi sinni í stefnumótun og ákvarðanatöku. Sjálfbærnivinna fyrirtækja snýst um að þau greini og þekki áhrif sín á umhverfi og samfélag og leitist við að draga úr neikvæðum áhrifum af starfsemi sinni og auki jákvæðu áhrifin á umhverfi og samfélag. Ekki verður farið dýpra í þessa hugtakanotkun hér heldur verður fjallað stuttlega um nokkra þætti sjálfbærni.

Umgjörð um sjálfbærnivinnu

Ýmsar tegundir af viðmiðum og stöðlum hafa verið þróaðar á síðustu áratugum sem fyrirtæki og fjárfestar nota til að leitast við að mæla frammistöðu sína í sjálfbærnimálum og setja sér markmið. Nú er unnið að samræmingu slíkra staðla, bæði á vettvangi ESB og hjá IFRS og er markmið þeirrar vinnu að sjálfbærniupplýsingagjöf fyrirtækja verði á pari við fjárhagslega upplýsingagjöf. Þættir sem falla undir slíka upplýsingagjöf eru mismunandi eftir starfsemi fyrirtækja, en sem dæmi má nefna mælingar á kolefnisspori fyrirtækja, launamun kynja, hlutfalli kynja í stjórnunarstöðum, öryggis- og heilsumálefnum, öryggi vöru, starfsmannaveltu og þjálfun starfsmanna, þættir sem snúa að mannréttindum í aðfangakeðju fyrirtækis og markmið þessu tengd. Stjórnarhættir fyrirtækja, m.a. laun og starfstengd hlunnindi falla líka hér undir.

Loftslagsmál og hlýnun jarðar

Sjálfbærni er farin að brenna á mörgum enda eru þjóðir heims farnar að finna á eigin skinni áhrif loftslagsbreytinga. Rammasamningur Sameinuðu þjóðanna um loftslagsmál var samþykktur og undirritaður árið 1992 og á vettvangi hans fóru fram samningaviðræður um Kyoto bókunina, sem var

samþykkt 1997, og Parísarsáttmálann, sem var samþykktur 2015. Rammasamningurinn skilgreinir þann vanda sem steðjar að mannkyni vegna loftslagsbreytinga og lýsir yfir vilja til að koma í veg fyrir hættulegar loftslagsbreytingar af mannavöldum. Jafnframt viðurkennir hann sameiginlega en mismunandi ábyrgð ríkja á ástandinu. Fjallað er um afleiðingar loftslagsbreytinga á umhverfið í skýrslum sem unnar eru á vettvangi Milliríkjanevndar Sameinuðu þjóðanna (IPCC). Settar eru upp ýmsar sviðsmyndir og er nú leitast við að takmarka hlýnun jarðar við vel innan við 2°C. Meðal líklegra afleiðinga eru súrnun sjávar, mögulegar breytingar á hafstraumum, tíðari hitabylgjur, alvarlegir þurrkar, tíðari og alvarlegri skógareldar, hopun jökla o.fl.

Markmið um kolefnishlutleysi

Af þessum sökum eru loftslagsbreytingar nú taldar veruleg langtíma ógn við efnahagslegan stöðugleika og afleiðingar þeirra geta falið í sér kerfislega áhættu. Ríki heims leitast nú við að uppfylla markmið sín um að draga úr styrk gróðurhúsalofttegunda í andrúmslofti og hafa mörg sett fram markmið um kolefnishlutleysi fyrir tiltekinn tíma. Það krefst aðgerða sem geta verið settar fram í lagasetningu með nýjum kröfum á fyrirtæki og einstaklinga, t.d. með auknum álögum eða fjárhagslegum hvötum. Mörg fyrirtæki hafa því sett sér mælanleg markmið um að minnka kolefnisspor sitt.

Seðlabankar og eftirlitsaðilar með fjármálamarkaði eru einnig að skoða mögulegar áhættur sem loftslagsbreytingar fela í sér, með tilheyrandi kröfum til banka og tryggingafélaga, ekki síst í Evrópu og Bandaríkjunum, að mæla og leitast við að stýra slíkri áhættu. Kröfur til eignastýringaraðila eru einnig að aukast um að upplýsa um hvernig lagt er mat á sjálfbærniáhættu við fjárfestingarákvarðanir. Þessar auknu kröfur munu leiða til þess að fyrirtæki þurfa að skoða eigin nálgun til þessara þátta og bregðast við með viðeigandi hætti.

Grænn sáttmáli ESB

Til að bregðast við loftslagsbreytingum samþykkti ESB „Græna evrópska sáttmálann“ („The European Green Deal“) og er verkefnið nú eitt af þeim fyrirferðamestu hjá þeim. Eitt af markmiðum sáttmálans er að ESB verði kolefnishlutlaust árið 2050 og að samhliða verði unnið með markvissum hætti að því að aðlaga samfélög og efnahagskerfi Evrópu að áhrifum loftslagsbreytinga. Jafnframt er unnið að verndun náttúruauðlinda og líffræðilegs fjölbreytileika. Til að ná þessum metnaðarfullu markmiðum vinnur ESB að margvíslegri lagasetningu sem mun að miklu leyti rata hingað til lands í gegnum EES samninginn. Samhliða hefur ESB heitið því að beina a.m.k. billjón evra í sjálfbærar

fjárfestingar á næsta áratug. Sáttmálanum er skipt í nokkra áherslupætti og undir hverjum þætti er unnið að fjölda verkefna sem munu leiða af sér lagasetningu. Fátt er þar undanskilið en meðal áherslupáttanna eru hrein orka, sjálfbær iðnaður og landbúnaður. Samhliða er sett upp fjárfestingaráætlun þar sem markmiðið er að beina fjármagni í loftslagsvænan farveg. Hluti af því er „Just Transition Mechanism“ eða sjóðurinn fyrir sanngjörn umskipti í átt að grænna hagkerfi sem leggur áherslu á að styðja við þá íbúa ESB sem aðgerðir samkvæmt Græna evrópska sáttmálanum kæmu annars helst niður á.

Aðgerðir ESB um að beina fjármagni í sjálfbærar fjárfestingar hefur ýtt undir umræðuna um hættu á grænþvotti. Flokkunarkerfi ESB (EU taxonomy) og upplýsingagjöf fyrirtækja og fjárfesta, byggt á flokkunarkerfinu, er auk annarra aðgerða ætlað að draga úr þeirri áhættu en kerfið skilgreinir hvaða verkefni og starfsemi telst umhverfisvæn. Fleiri reglur eru í farvatninu, t.d. breytingar á reglum um fjárfestavernd og nýr staðall um græn evrópsk skuldabréf.

Sjálfbærari heimur framundan?

Álitaefni tengd sjálfbærni fara vaxandi og fela í sér lagalegar áhættur en einnig tækifæri. Framundan eru lagabreytingar, m.a. vegna umbreytinga yfir í lágkolefnahagkerfi sem skapa nýjar áhættur í starfsemi fyrirtækja. Ný lagasetning kallar á ný verkefni í stjórnun og starfsemi fyrirtækja og á auknið gegnsæi hjá stærri fyrirtækjum. Stjórnir fyrirtækja þurfa að vera meðvitaðar um þessar breytingar og vera í stakk búnar til að takast á við þær. Víða erlendis hafa t.d. hagaðilahópar í auknum mæli beitt sér á hluthafafundum fyrirtækja til að vekja athygli á starfsháttum þeirra og í sumum tilvikum náð kjöri í stjórnir þeirra í þeim tilgangi að framkalla breytingar. Málsóknir hafa einnig færst í aukana t.d. til að berjast gegn mengandi starfsemi og dæmi eru um að slíkar málsóknir hafi unnist. Vernd mannréttinda í aðfangakeðju fyrirtækja hefur fengið aukna athygli og viðskiptavinir og fleiri hagaðilar eru farnir að líta svo á að áhrif fyrirtækja nái einnig til aðfangakeðju þeirra og að þau beri því ábyrgð á starfsháttum þar. Lög hafa verið sett í nokkrum löndum um skyldu fyrirtækja til að bregðast við slíkri áhættu í starfsemi sinni, t.d. í Frakklandi, Hollandi, Bretlandi og Þýskalandi. ESB hefur einnig kynnt slíka lagasetningu sem ná mun til stærri fyrirtækja og mun vafalítið rata hingað til lands.

Hér á undan er aðeins farið yfir nokkra þætti sem snerta sjálfbærni. Af nógu er að taka og þróunin í þessum eignum er hröð og mun vafalítið hafa áhrif á starfsumhverfi lögfræðinga í nánustu framtíð.